

Dramatiska institutets styrelse

Dramatiska institutets rektor

Juridiska avdelningen
Christian Sjöstrand
BESLUT

2005-06-01
Reg.nr 31-559-05

Barndomsprojektet vid Dramatiska institutet

Bakgrund

I början av februari 2005 väckte en händelse vid Dramatiska institutet stor uppmärksamhet i media. En student vid institutet hade inför en grupp sexåringar läst upp en text vars innehåll föranlett åklagare att inleda en förundersökning om huruvida brottet sexuellt ofredande begåtts.

Med anledning av händelsen uppmanade Högskoleverket i remiss den 7 februari 2005 Dramatiska institutet att till verket inkomma med en rapport från en av institutet tillsatt utredare samt kursplan och andra dokument som kunde vara av betydelse för verkets bedömning av om det är en uppgift för Högskoleverket att granska högskolans agerande.

Dramatiska institutet har kommit in med den begärda rapporten (utarbetad av Bengt Westerberg) och följande dokument.

- Rektors åtgärdsplan "Så går vi vidare", 2005-03-23
- "Riskanalys för Dramatiska institutet år 2005", reviderad 2005-02-17
- Protokoll från disciplinnämndens sammanträde 2005-03-24
- "Utredning om disciplinär åtgärd" 2005-03-21
- Inläga till Dramatiska institutet från den berörda studenten
- Den text som lästes upp inför barnen
- Introduktionsbrev riktat till deltagande skolor och förskolor
- Kursbeskrivning för delkursen "Barndomsprojektet 2005 – produktionsövning 2", 2004-11-30
- Dokumentet "Linjen", en beskrivning av deltagares roll och ansvar efter intervjuer med personal och studenter
- Utbildningsplan för utbildningen i dramatik/dramaturgi, reviderad 2002-10-25

- Kursplan för kursen produktionsprocess, 53 poäng, reviderad 2002-10-25
- ”Rutiner för igångsättningsbeslut för produktioner”, 2005-02-25

Högskoleverket har därefter inhämtat ytterligare upplysningar från Dramatiska institutet.

Redogörelse för vad som förevarit

Utifrån det material som Dramatiska institutet (DI) kommit in med till Högskoleverket, kan följande redogörelse för vad som förevarit lämnas.

Utbildningsplan och kursplan

Enligt utbildningsplanen för programmet dramatik/dramaturgi vid Dramatiska institutets institution för teater innehåller utbildningen bl.a. kursen Produktionsprocess, 53 poäng. Enligt kursplanen för denna kurs ingår i det huvudsakliga innehållet för kursen bl.a. ”research och skrivarbete med produktion av barn- eller ungdomspjäsa”. Denna del av kursen kallas Barndomsprojektet och våren 2005 genomförs projektet för sjunde gången.

”Kursbeskrivning”

Av ett dokument daterat den 30 november 2004 med rubriken Kursbeskrivning Barndomsprojektet 2005 – Produktionsövning 2 framgår följande. Prefekten Thomas Mirstam vid institutionen för teater har det övergripande ansvaret för hela övningen. En ”projektgrupp utses bestående av Suzanne Osten, Claes Peter Hellwig och producentstudenter, teknisk samordnarstudent”. Projektet skall redovisas i två delar. Del 1 var researchperioden med slutredovisningsdag den 21 januari 2005. Del 2, produktionsövningen, har redovisats i en spelperiod den 23 – 31 maj 2005. Under rubriken Vision anges bl.a. att studenterna skall upptäcka en publik som de inte själva är en del av och att studenternas fokus skall förflyttas till publiken genom att involvera referenspubliken i processens helhet från research till föreställning. Visionen är också att vidareutveckla varje students förmåga att utföra research och gestaltungsmissigt förvalta researchens erfarenheter. Vidare anges även följande som vision:

Att vidga studenternas kompetens att arbeta i ett sammanhang med många röster och många åsikter. Allt fler föreställningar blir idag till i sammanhang där produktionsgruppen redan före textens tillblivelse arbetar kring olika teman, med olika speciella publikgrupper osv. Att delta i en sådan process kräver öppenhet men också förmåga att slå vakt om och hävda sina egna idéer. Det gäller att lära sig att man inte behöver konsensus för att kunna samarbeta.

Under rubriken Metod anges följande.

Produktionsarbete i team med teaterhögskolestudenter och KY studenter. I två delar research och produktion. Genom att upprätta kontakt med barn i 6 – 10 års åldern, som i sin förlängning innebär en inblick i åldersgruppens verklighet ska produktionsgrupperna komma fram till en idé om vad som kan intressera den här åldersgruppen som teaterpublik. Både vad som kan berättas men också hur det kan gestaltas. I slutet av researchperioden redovisar alla sina intryck. De idéer till produktion som uppstår i researchperioden är grunden för diskussionen om ett innehåll.

Utifrån det här ska dramatikererna antingen skriva en pjäs eller dramatisera/bearbeta en befintlig text/pjäsa. Den här pjäsen produceras och redovisas inför publik och referensgrupp.

Under rubriken Mål anges följande.

Varje yrke bör sätta sina egna mål och varje produktionsteam bör också bestämma sina mål. Ledningen för projektet och produktionsgrupperna bör komma överens om vilka mål som är gemensamma så att inga målkonflikter uppstår.

Studentens roll är att ”arbeta i team i sin yrkesfunktion”. Lärarens roll är att vara ”handledare för varje yrke och handledare för varje produktionsgrupp (det senare i överenskommelse med gruppen).”

Av övriga handlingar i ärendet framgår följande.

Starten av projektet

I Bengt Westerbergs utredning anges att ”Inför 2005 års barndomsprojekt beslutade ledningen på DI:s teaterinstitution, på Suzanne Ostens förslag, att temat skulle vara barn och sexualitet. Syftet skulle vara att avdramatisera diskussionen om kropp och kärlek.”

Inför starten av projektet skickade projektledarna Claes Peter Hellwig och Suzanne Osten ut ett brev till de skolor som skulle kunna tänkas medverka. Brevet, som inte är daterat, hade följande lydelse.

Hej

Dramatiska Institutet och Teaterhögskolan har under en lång rad år samarbetat med ett projekt kring barn/ungdomsteater. Just nu håller vi på och förbereder ett barnteaterprojekt för åldrarna 6-10 år och letar efter skolklasser som skulle vara intresserade av att delta i vårt teaterprojekt.

Projektet leds av Suzanne Osten och Claes Peter Hellwig som är professorer vid Dramatiska Institutet. Och totalt deltar över fyrtio studenter från 10 utbildningar (Regissörer, scenografer, dramatiker, maskörer, producenter, ljusdesigners, ljuddesigners, tekniker, skådespelare och mimare). Studenterna är uppdelade i fyra produktionsteam som arbetar fram var sin föreställning. Dessutom medverkar också ett stort antal handledare och lärare från de båda skolorna. Tanken är att vi under våren ska genomföra hela processen från research, dramatikererna skriver pjäserna till repetitioner och till sist föreställningar för publik här i DI:s lokaler på Valhallavägen.

Det är sjunde gången vi genomför ett sådant här projekt under Suzanne Ostens ledning och vi har den här gången gjort det extra svårt för oss genom att välja ett känsligt men viktigt ämne. Vi vill försöka skildra barns förhållningssätt och upplevelse av den egna kroppen, kärlek och sexualitet. För oss är det här projektet ett sätt att helt konkret utifrån vår egen barndom/ungdom titta på och se skillnader likheter med dagens barn och deras situation. Vi vill att studenterna arbetar i en process där de hela tiden har kontakt med publiken dvs. barnen och där föreställningen växer fram i samspel med dem.

Suzanne Osten har naturligtvis använt den här metoden många gånger tidigare på Unga Klara och det känns för oss därför oerhört viktigt att förmedla de erfarenheterna till en ny generation.

2005-06-01

Reg.nr 31-559-05

Sid 4

Dramatiska institutet har på det här sättet fått fram många nya pjäser för både barn och ungdom. Det är genom att lyssna till barns erfarenheter som vi tror att nya berättelser för barn ska uppstå.

Under undersökningsperioden, repetitionerna och återkommande under våren kommer våra studenter framföra och testa scener, läsa texter, göra teaterlekar, rita och samtala med sin publik. Vi kommer att bjuda in de medverkande skolklasserna till DI:s nybyggda studio där pjäserna kommer att växa fram. Vi räknar med att det kan bli mellan fyra och åtta möten under perioden januari tom maj. Vi har också hjälp av ett flertal experter bl.a. Börje Svensson från Rädda Barnen.

Premiären äger rum i maj.

Beträffande temat anføres följande i DI:s utredning om disciplinär åtgärd.

Årets projekt har angetts vara ”barns sexualitet” alternativt ”barn och sexualitet”. I det brev som utsänts till medverkande skolor beskrivs emellertid uppdraget som ”barns förhållningssätt och upplevelse av den egna kroppen, kärlek och sexualitet.”

Det har möjligen funnits olika tolkningar av hur precist ämnet skall förstås och jag återkommer till denna fråga.

Tolkningen av ämnet

Uppenbart har Nackagruppen förstått ämnet som ”barns sexualitet” eller ”barn och sexualitet”. Projektledarnas brev till skolorna anger ett betydligt bredare tema, nämligen ”barns förhållningssätt och upplevelse av den egna kroppen, kärlek och sexualitet”. Möjligen ligger en del av förklaringen till händelsen i ett missförstånd av ämnet.

Bengt Westerberg lämnade följande kommentar.

Temat för 2005 års barndomsprojekt är alltså barn och sexualitet. Temats rubrik har varierat något. I det just relaterade brevet talas alltså om ”barns förhållningssätt och upplevelse av den egna kroppen, kärlek och sexualitet”. I ett annat sammanhang har talats om ”glädje och lust till sex”.

Upptakten till arbetet skedde i november 2004. Studenterna delades in i fyra arbetsgrupper, med studenter i varje grupp från de olika teaterprogrammen på Dramatiska institutet och Teaterhögskolan. Till varje arbetsgrupp utsågs en lärare från någon av de båda högskolorna att vara teamhandledare.

I december 2004 hölls ”workshopdagarna”. I DI:s utredning om disciplinär åtgärd beskrivs dessa dagar på följande sätt.

En särskild introduktion genomfördes under tre dagar, med lekar och med föreläsningar, där den konstnärliga projektledaren och två barnpsykologer medverkade. Man tog upp frågan om lust och skam, om skillnaden mellan barns sexualitet och vuxnas sexualitet och om barnperspektivet och gränser som inte får överskridas. Studentgrupperna uppmanades att skriva om egna upplevelser av sexualitet från barndomen.

2005-06-01

Reg.nr 31-559-05

Sid 5

Teamhandledaren och några av studenterna i den studentgrupp som arbetade med en skola i Nacka tillkom först efter nyår och deltog alltså inte i denna introduktion.

I Bengt Westerbergs utredning beskrivs förberedelserna på följande sätt.

Projektet startade denna gång den 29 november 2004 med en föreläsning av psykologen Börje Svensson från Rädda Barnen och fortsatte den 5-6 december med en workshop där Suzanne Osten medverkade tillsammans med psykologen Ann-Sofie Bárány. Såväl Börje Svensson som Ann-Sofie Bárány är mycket erfarna personer med både teoretiska kunskaper och praktisk verksamhet i bagaget. De berättade om normal sexualitet hos barn, men också om förekomst av avvikelser och om sexuella övergrepp på barn. Suzanne Osten gav tips om metoder, som kunde användas då man i nästa fas skulle bedriva researcharbete i barngrupper, främst lekar av olika slag.

Inför workshopen fick eleverna i uppgift av Ann-Sofie Bárány att kort skriva ner egna minnen på temat "Barnsexualitet – stolthet och skam". Drygt hälften av studenterna skrev i detta skede ner sådana minnen. Deras berättelser lästes upp och diskuterades under workshopen och de användes också till viss del senare i mötena med barnen.

Studenterna fick också litteraturtips, alltifrån mer akademiska avhandlingar till sagor som kunde läsas för barn.

Researchperioden

De 40 studenter som deltog i kursen delades in i fyra grupper, som själva skulle ta kontakt med skolor. Den student som läste upp den s.k. sagan deltog i en grupp som fick kontakt med en skola i Nacka kommun. I DI:s utredning om disciplinär åtgärd beskrivs arbetet på följande sätt.

Studenterna i Nackagruppen valde att arbeta med två åldersgrupper, en klass med nioåringar, en grupp med sexåringar. Studenterna tillbringade flera dagar på skolan, bekantade sig med barnen, pratade med dem och lekte med dem.

Gruppen anger att det fanns inre oenighet och att många kände osäkerhet inför ämnet och uppgiften. Vid ett möte med den konstnärliga projektledaren den 17 januari gav hon tips om lekar och om böcker att läsa för barnen. Hon uppmuntrade gruppen och manade till större mod.

Sexårsgruppen från Nackaskolan väntades till DI-huset den 19 januari. Inför besöket menade en del av studenterna att de måste ta fasta på uppdraget, att ta upp frågan om "sexualitet" och inte försöka komma undan med det mindre kontroversiella ämnet "kärlek". Man hade sökt texter i böcker, men de kändes som omskrivningar. Nu ville man inte längre "fega med metaforer eller andra omskrivningar".

Mötet med en av de konstnärliga projektledarna beskrivs på annat ställe i utredningen på följande sätt.

Vid gruppens samtal med den konstnärliga projektledaren, uppmanade hon, enligt studenterna, dem att "våga mera", att "inte tänka så mycket" och att leka med barnen. "Barnen kan inte ta skada av ord. Som fria forskare kan man testa allting."

2005-06-01

Reg.nr 31-559-05

Sid 6

Den konstnärliga projektledaren hade uppmanat till mod. På min fråga till henne om detta kunde ha pressat studenterna till det "övertramp" som hon och andra reagerat på, svarade hon: "Jag kan förvisso ha sagt allt det där. Men det handlar om vuxna studenter och de har fått undervisning om och måste förstå var gränsen går. Arbetet måste ske ur barnens perspektiv. Det som lästes var pornografi, ett övergrepp!"

Den 19 januari 2005 besökte barnen från Nacka kommun Dramatiska institutet. I DI:s utredning om disciplinär åtgärd anges följande.

Enligt DI-studenterna var en uttalad och överenskommen förutsättning att barnens lärare, som ju har det direkta ansvaret för barnen, alltid skulle närvara och, i det fall att man bedömde att det behövdes, bryta samtalen och lekarna.

En av studenterna i gruppen hade fått i uppdrag att skriva en text som skulle läsas upp för barnen. Han begärde att få läsa upp texten för de andra i gruppen, men p.g.a. tidsbrist blev det aldrig av. När uppläsningen för barnen började fanns en extralärare från barnens skola och flera av de övriga studenterna med. Barnens ordinarie lärare fanns i en annan lokal på Dramatiska institutet. Denna lärare kom till platsen under uppläsningen och begärde då att handledaren skulle tillkallas. Teamhandledaren och en av de psykologer som medverkat vid förberedelsedagarna befann sig i huset och kom till platsen. Mötet avslutades och barnen reste tillbaka till skolan.

Uppläsningen skedde i ett mörkt tält och en DVD-kamera användes av studenterna för att dokumentera ljudet.

Bengt Westerberg har bedömt den upplästa texten på följande sätt.

Sammantaget finns det således starka skäl att klandra det som har hänt. Det var omdömeslöst att läsa texten i den miljö där det skedde, vid en gemensam samling för sexåringar som befann sig i skolan med obligatorisk närvaro och utan förhandsinformation till lärarna.

I media har även uppmärksammats en händelse som beskrivs på följande sätt i Bengt Westerbergs utredning.

En annan av övningarna gick ut på att ge barnen möjlighet att i hörlurar lyssna på en kvinna med häftig andning (samlagsljud). Man hade i gruppen diskuterat att låta barnen höra ljudet i högtalare men snabbt avskrivit tanken. Hörlurarna ansågs vara ett mer diskret alternativ. Miljön var emellertid sådan att ljudet knappt hördes och även om man försökte lyssna gick det inte att uppfatta vad det handlade om. I samma rum pågick nämligen disco. Såväl en lärare som en förälder lyssnade i hörlurarna, men uppfattade det inte som uppseendeväckande. Några barn lyssnade också men var ointresserade. Även om de hade uppfattat vad det var fråga om hade det knappast inneburit något allvarligt problem. Men samtidigt är det svårt att förstå vad man skulle få ut av denna övning. Mot den bakgrunden kan man konstatera att övningen framstår som poänglös.

Handledning

I DI:s utredning om disciplinär åtgärd anförs följande under rubriken Teamhandledarens roll.

Samtliga grupper har haft en utsedd teamhandledare, en lärare från DI eller Teaterhögskolan. Teamhandledaren för Nackagruppen menar sig inte ha någon uppgift under researchmomentet.

Under de år som barndomsprojektet tidigare genomförts, har teamhandledarna tillträtt först under produktionsmomentet. Just detta år har emellertid research och produktion sammanförts till ett gemensamt utbildningsmoment och handledaren har således visst ansvar för uppföljning och handledning redan under projektets första del.

Teamhandledaren för Nackagruppen arbetar på koncentrerad deltid vid DI. Introduktionen genomfördes under handledarens arbetsfria period vid DI. Uppenbarligen har inte de nya förutsättningarna delgivits teamhandledaren på ett tydligt sätt.

Dramatiska institutets disciplinnämnd

Dramatiska institutets disciplinnämnd beslutade vid sammanträde den 22 mars 2005 att inte vidta någon disciplinär åtgärd mot den student som läste upp texten, med följande motivering.

Det aktuella projektet har handlat om barns sexualitet, alternativt barn och sexualitet. Inom projektet bildades en s.k. Nackagrupp, vars arbete riktade sig mot sexåringar. Det ligger i sakens natur att ämnet i sig är av känslig natur, i synnerhet med tanke på barnens låga ålder och på det sätt arbetet bedrevs.

Att mot den bakgrunden framföra ifrågavarande text framstår som omdömeslöst och störande. Med hänsyn till vad som framkommit i ärendet om bristande handledning av studenterna och behovet av riktlinjer för deras handlande, anser dock nämnden att det inte finns tillräckliga skäl att lägga den enskilde studenten händelsen till last.

Bengt Westerbergs slutsatser

Bengt Westerberg sammanfattar sina synpunkter på följande sätt.

Barnteatern i Sverige står sig stark i internationell jämförelse. Suzanne Osten har spelat en viktig roll för att ge Sverige den positionen. Vi kan också se en positiv utveckling inom barnteatern sedan mitten av 1990-talet. Mycket talar för att DI:s återkommande barndomsprojekt har starkt bidragit till den utvecklingen.

Barn har en egen sexualitet. Många upplever att den i dag förtigs mer än vad som är önskvärt. Det kan hänga samman med avarter i vårt starkt sexualiserade samhälle. Själva begreppet sexualitet har för många kommit att förknippas med avarterna snarare än med det positiva den kan innebära för människor, också för barn. Denna klyfta mellan informationsöverflöd och informationsbrist var en utgångspunkt för Suzanne Osten och DI när temat för årets barndomsprojekt beslutades. Det finns ingen anledning att vara negativ till valet av tema.

Men temat är utomordentligt svårt och känsligt, vilket projektledningen var mycket medveten om. Studenterna förbereddes för den s.k. researchfasen genom föreläsningar och litteraturhänvisningar, men förberedelserna borde ha varit bättre.

Dessutom är barnen i ett sådant här projekt instrument i DI-studenternas utbildning. Det behöver inte vara fel. Det är svårt att lära sig göra barnteater och att tillägna sig barnperspektiv utan att blanda in barn. Men det kräver särskild omsorg och aktsamhet vilket inte i tillräcklig utsträckning iakttagits.

2005-06-01

Reg.nr 31-559-05

Sid 8

Det brev som de projektansvariga skrev till deltagande förskolor, skolor och fritidshem innehåller felaktig information om medverkan av experter på barn. Det är särskild besvärande som den felaktiga informationen syftar till att skapa trygghet och säkerhet hos mottagarna.

Trots bristerna i förberedelserna har arbetet i många avseenden fungerat väl. Lärarna och barnen i de deltagande förskolorna, skolorna och fritidshemmen är i allt väsentligt nöjda.

Den text som lästes upp av en student för en sexårsgrupp från en skola i Nacka var klart olämplig i sammanhanget. Det var omdömeslöst att läsa en så utmanande text i det sammanhang där det skedde: för en hel skolklass med obligatorisk närvaro, utan förhandsdiskussion med lärare och studentkamrater, utan beredskap att hantera situationen efteråt och utan hänsyn till den föräldrareaktion som barnen kan komma att möta.

Den projektgrupp i vilken författaren ingick har fungerat sämre och gjort det svårare för sig än de andra tre. Den har definierat sexualitet snävt. Den inre sammanhållningen i gruppen har varit sämre. Ledarskapet har varit otydligt. Man lade mindre tid på planering inför researchen och etisk reflektion än i övriga grupper. Bristen på planering har lett till tidsbrist och dålig ordning.Handledaren har dessutom lyst med sin frånvaro, vilket studenterna är kritiska mot.

Hade något kunnat göras som hade förhindrat uppläsningen? Frågan går inte att besvara med någon säkerhet.

Jag anser dock att det hade varit angeläget att mer tid och energi hade ägnats åt de etiska frågor som uppkommer i mötet med barnen, inte minst när man tar upp ett så laddat ämne som sexualitet. Nu kom några grupper att på eget initiativ reflektera kring dessa, men det var lättsinnigt av projektledningen att utgå ifrån att det skulle ske.

Uppenbarligen har också instruktionen till handledarna varit oklar. Med en tydligare instruktion hade handledaren i den grupp där texten togs fram kunnat spela en mer aktiv roll och kanske tidigare ha sett de problem som fanns i gruppen.

DI borde också ha försäkrat sig om att föräldrarna fick information om projektet. Det skedde i flertalet fall men inte överallt.

Dessa åtgärder hade enligt min bedömning i varje fall minskat sannolikheten för att incidenten hade inträffat. Det finns skäl för DI att ta fasta på detta i framtida barndomsprojekt.

Bengt Westerberg drar följande slutsatser

Det är angeläget att barndomsprojektet får leva vidare. Det är viktigt inte minst för att säkerställa en utveckling av barnteatern i Sverige och därmed att Sverige på detta område kan behålla en världsledande position.

Det var inte fel av DI att göra Barn och sexualitet till temat för 2005 års barndomsprojekt. Däremot borde de svårigheter, som man själv förutsåg, ha motiverat noggrannare förberedelser. Det bör man ta fasta på vid planeringen av framtida barndomsprojekt.

I kommande barndomsprojekt bör man ägna mer uppmärksamhet åt metodiska och framförallt etiska frågor när man ska arbeta med barn.

Det finns skäl att mer allmänt diskutera etik på DI. Konsten utmanar, vilket gör det särskilt motiverat att reflektera över gränser och relationer till utomstående.

2005-06-01

Reg.nr 31-559-05

Sid 9

Det är viktigt att instruktionen till handledarna om vilket ansvar de har blir tydlig. Det är angeläget att studenterna har handledning även under researchfasen.

Att informera föräldrarna är skolornas uppgift. Men DI bör framdeles försäkra sig om att berörda föräldrar blir informerade om projekt som DI initierar eller deltar i.

Det är positivt att DI:s styrelse har beslutat om ett tillägg i skolans riskanalys. Det är angeläget att man nu diskuterar vidare hur detta ska implementeras inom ramen för framtida barndomsprojekt och i andra sammanhang.

Dramatiska institutets åtgärder

I dokumentet "Så går vi vidare" har rektor för Dramatiska institutet anfört att Bengt Westerbergs beskrivningar och slutsatser kommer att läggas till grund för framtida förändringar av regler och verksamhetspraxis. Ett antal åtgärder genomförs för att klargöra och förbättra de administrativa rutinerna inom Dramatiska institutet. Det handlar bl.a. om

- att förtydliga delegationsordningen,
- att på olika nivåer tydliggöra kraven på riskanalys, och
- att också på lägre nivåer i verksamheten kräva skriftlig dokumentation av alla fattade beslut.

Beträffande det pågående barndomsprojektet påpekar rektor att tre av de fyra grupperna löst sina uppgifter under researchperioden utan anmärkningar och att det är viktigt att de bereds möjligheter att fullfölja sina arbeten. Den fjärde gruppen har redovisat sitt arbete som ett misslyckande och har upplösts. Studenterna kommer att fullgöra terminens studier individuellt.

Under rubriken Läraransvar anför rektor följande.

Att den fjärde gruppen studenter upplevde problem i sitt researcharbete bör ha stått klart för lärare och handledare. Reaktionen, i form av ökat stöd och mer handledning, har inte varit tillräcklig. Ett ansvar för gruppens misslyckande faller därmed på dess lärare och handledare. Arbetsformerna inom teaterkollegiet har av tradition varit kollegiala och kollektiva. Institutionen som helhet delar därmed till stor del ansvaret.

Under rubriken Framtida åtgärder anför rektor följande.

De genomförda utredningarna visar på behov av en aktivare konstnärlig och etisk diskussion inför stora produktionsprojekt inom skolan. De nödvändiga erfarenheterna för en sådan finns inom skolan, men ofta i olika grad inom olika utbildningar. En konstnärlig/etisk diskussion har därmed allt att vinna på att vara program- och institutionsöverskridande.

I en riskanalys daterad den 9 februari 2005 anförs bl.a. följande under rubriken Ansvar gentemot medverkande i produktion.

verksamhet/ansvar

Studenter arbetar med medverkande i samband med researcharbete, produktion av radio, TV, film och teater. Det kan vara medverkande i reportage, dokumentärer eller studioproduktioner samt medverkan som statist eller amatörskådespelare.

hot/risker

Medverkande kan utsättas för kränkande behandling i samband med själva arbetet. Medverkande kan också bli exponerade på ett oetiskt eller kränkande sätt om produktioner visas för eller distribueras till en större allmänhet. Risken är i bägge fallen stor när de medverkande är barn. Ökade risker finns också när medverkande är förståndshandikappade, dementa, psykiskt sjuka, drogpåverkade eller på annat sätt inte fullt ut kan inse konsekvenserna och ta fullt ansvar för sin medverkan.

konsekvenser

Medverkande som lider skada, negativ publicitet, skadeståndskrav.

åtgärder

Tydliga beslutspunkter, där allt arbete med medverkande beskrivs och beslutas innan arbetet påbörjas. Projekt som beslutats, men där risker ändå identifierats, följs noggrant.

Den 25 februari 2005 beslutade förvaltningschefen vid Dramatiska institutet om rutiner för igångsättningsbeslut för produktioner. I beslutet anges bl.a. följande. För allt produktionsarbete där studenter arbetar utan ständigt närvarande handledning måste det finnas ett igångsättningsbeslut. Som underlag för igångsättningsbeslut måste det finnas en beskrivning av vad studenten vill utföra, och hur det skall utföras. Beslutet fattas av prefekten, eller den prefekten delegerat denna beslutsrätt till. Om förutsättningarna ändras så att nya risker kan uppstå, får inte arbetet fortsätta utan att ett nytt beslut inhämtas. Om risker identifierats, men ändå bedömts som hanterliga och igångsättningsbeslut därför givits, måste produktionen noga följas av den som fattat igångsättningsbeslutet.

Tillämpliga bestämmelser

Dramatiska institutet är en statlig högskola och skall följa de lagar och förordningar som gäller för statliga myndigheter.

Grundlag

Enligt 1 kap. 2 § första stycket regeringsformen skall den offentliga makten utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet.

Högskolelagen

I 1 kap. 2 § högskolelagen (1992:1434) HL, anges följande.

Staten skall som huvudman anordna högsolor för

1. utbildning som vilar på vetenskaplig eller konstnärlig grund samt på beprövad erfarenhet, och

2. forskning och konstnärligt utvecklingsarbete samt annat utvecklingsarbete.

Högskolorna skall också samverka med det omgivande samhället och informera om sin verksamhet.

Enligt 1 kap. 4 § första stycket HL skall verksamheten avpassas så att en hög kvalitet nås, såväl i utbildningen som i forskningen och det konstnärliga utvecklingsarbetet.

I kapitlets 9 § första och andra stycken anges följande.

Den grundläggande högskoleutbildningen skall ge studenterna

- förmåga att göra självständiga och kritiska bedömningar,
- förmåga att självständigt urskilja, formulera och lösa problem, samt
- beredskap att möta förändringar i arbetslivet.

Inom det område som utbildningen avser skall studenterna, utöver kunskaper och färdigheter, utveckla förmåga att

- söka och värdera kunskap på vetenskaplig nivå,
- följa kunskapsutvecklingen, och
- utbyta kunskaper även med personer utan specialkunskaper inom området.

Högskoleförordningen

I 3 kap. 9 § andra stycket högskoleförordningen (1993:100) HF, anges följande.

Studenterna vid högskolan har rätt att vara representerade i alla beslutande och beredande organ inom högskolan vars verksamhet har betydelse för utbildningen och studenternas situation. Om beslut inte skall fattas eller beredning genomföras av ett organ utan av en enda person skall information lämnas till och samråd ske med studentrepresentant i god tid före beslut respektive slutförande av beredning.

Enligt 6 kap. 1 § HF skall all grundläggande högskoleutbildning bedrivas i form av kurser. Kurser får sammanföras till utbildningsprogram.

Enligt 6 kap. 6 § HF skall det för kurs finnas kursplan och i 7 § samma kapitel anges följande.

I kursplanen skall anges

1. kursens benämning,
2. kursens poängtal och fördjupningsnivå i förhållande till examensfordringarna,
3. syftet med kursen,
4. det huvudsakliga innehållet i kursen,

5. den kurslitteratur och de övriga läromedel som skall användas,
6. de krav på särskilda förkunskaper och andra villkor som gäller för att bli antagen till kursen,
7. formerna för att bedöma studenternas prestationer,
8. de betygsgrader som skall användas,
9. om kursen är uppdelad i delar, samt
10. om antalet tillfällen för prov eller praktik- eller motsvarande utbildningsperioder för att bli godkänd är begränsat.

I kursplanen skall det också anges när kursplanen eller en ändring av den skall börja gälla samt de övergångsbestämmelser och övriga föreskrifter som behövs.

I examensordningen (bilaga 2 till högskoleförordningen) anges beträffande konstnärlig högskoleexamen i scen och medier att ”Studenter i dramatik/dramaturgi och regi skall ha - tillägnat sig kunskaper och färdigheter för att antingen skapa ett dramatiskt underlag eller ge gestalt åt ett sådant dramatiskt underlag och därvid leda och samordna insatser från övriga medverkande i denna process.” Härutöver gäller de mål respektive högskola bestämmer.

Verksförordningen

Enligt 31 § verksförordningen (1995:1322) skall det för varje beslut finnas en handling som visar

- dagen för beslutet,
- beslutets innehåll,
- vem som har fattat beslutet,
- vem som har varit föredragande,
- vem som har varit med om den slutliga handläggningen utan att delta i avgörandet.

Att denna bestämmelse skall tillämpas på högskolorna framgår av 1 kap. 5 § första stycket högskoleförordningen.

Högskoleverkets bedömning

Högskoleverkets uppgifter

Enligt 1 § förordningen (2003:7) med instruktion för Högskoleverket är verket central myndighet för universitet och högskolor som omfattas av högskolelagen. Enligt 3 § nämnda förordning skall Högskoleverket granska kvaliteten i grundläggande högskoleutbildning och forskarutbildning. Verket skall även ha tillsyn över verksamheten inom sitt ansvarsområde (4 §).

2005-06-01

Reg.nr 31-559-05

Sid 13

Enligt regleringsbrev för Högskoleverket budgetåret 2005 skall verket bidra till att kvaliteten i verksamheten vid universitet och högskolor förbättras. Högskoleverket skall vidare tillgodose allmänhetens och enskilda individers rättigheter i förhållande till högskolesystemet genom tillsyn av lärosätenas efterlevnad av lagar och förordningar.

Dessutom har Högskoleverkets styrelse fastställt en Plattform för åren 2005 – 2007. Där anges att verkets arbete bl.a. skall genomsyras av ett studentperspektiv.

Utgångspunkter för Högskoleverkets granskning

Uppläsningen av den aktuella texten av en student vid Dramatiska institutet inför en grupp sexåringar från en skola i Nacka kommun den 19 januari 2005 och andra händelser under utbildningen, har lett till mycket stor uppmärksamhet i media och debatt i riksdagen. Bengt Westerberg har som Dramatiska institutets egen utredare riktat kritik mot institutets sätt att hantera utbildningen i vissa avseenden. Även i institutets utredning om disciplinär åtgärd mot den aktuella studenten framkommer brister i högskolans agerande. Mot denna bakgrund finns det anledning för Högskoleverket att, i egenskap av tillsynsmyndighet på högskoleområdet, närmare granska Dramatiska institutets hantering av utbildningen i fråga.

Högskoleverket vill understryka att det inte är verkets uppgift att ha synpunkter på den enskilde studentens agerande. Verket uttalar sig därför inte om innehållet i texten, men konstaterar att förundersökning pågår om huruvida brottet sexuellt ofredande har begåtts.

Det är i stället Högskoleverkets uppgift att granska hur Dramatiska institutet hanterat sina uppgifter utifrån högskoleförfattningarna och andra tillämpliga författningar. Om det finns frågor som en annan myndighet har tillsyn över, prövar Högskoleverket dock inte frågan utan överlämnar ärendet till den andra tillsynsmyndigheten i denna del.

Högskoleverket vill också påpeka att ställningstagandena i detta beslut bygger på uppgifter som inhämtats från Dramatiska institutet. Studentkåren vid Dramatiska institutet har getts möjlighet att yttra sig i ärendet, men har meddelat att den avstår från att yttra sig.

Frågeställningar

Högskoleverket har vid granskningen funnit anledning att ställa följande frågor.

- Borde Dramatiska institutet ha begärt prövning enligt etikprövningslagen?
- Var det oetiskt att välja det aktuella temat?
- Vilka etiska överväganden borde Dramatiska institutet ha gjort i övrigt?
- Vilka åtgärder borde Dramatiska institutet ha vidtagit p.g.a. barnkonventionens regler?

- Borde Dramatiska institutet ha begärt samtycke från barnens föräldrar för att filma barnen?
- Finns det anledning att ifrågasätta hur Dramatiska institutet skött kontakterna med de inblandade skolorna?
- Hur har utbildningens innehåll reglerats?
- Har temat beslutats på korrekt sätt?
- Har Dramatiska institutet beaktat reglerna om studentinflytande vid val av tema?
- Hur har Dramatiska institutet skött sin uppgift att ge studenterna handledning och annat stöd?

Avslutningsvis redovisar Högskoleverket sina slutsatser och anger vilka åtgärder som behöver vidtas.

Borde Dramatiska institutet ha begärt prövning enligt etikprövningslagen?

Valet av tema tillsammans med studenternas uppgift att ha kontakt med barn i 6 – 10 års åldern i syfte att få idéer till teaterpjäser, väcker frågan om vilka etiska överväganden som borde ha gjorts av Dramatiska institutet innan utbildningen startade. Sedan den 1 januari 2004 finns särskilda regler för etikprövning. Syftet med lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor (etikprövningslagen), är att skydda den enskilda människan och respekten för människovärdet vid forskning. Forskning som avses i lagen får bara utföras om den godkänts vid en etikprövning, som utförs av regionala etikprövningsnämnder. Dessa nämnders beslut får överklagas till Centrala etikprövningsnämnden.

Etikprövningslagen gäller forskning men vid riksdagsbehandlingen anfördes följande (bet. 2002/03:UbU18 s. 43, rskr. 2002/03:213).

Utskottet delar regeringens bedömning att studentarbeten under grundutbildning i normalfallet inte skall omfattas av etikprövningslagen, eftersom de inte har karaktären av forskning. Handledarna bör dock ha ett ansvar att tillse att studentarbeten i grundutbildningen etikprövas i de fall då så krävs, dvs. då de har karaktär av forskning och innefattar sådant som etikprövningslagen är tillämplig på. Att studentarbeten under grundutbildning i övrigt bedrivs under etiskt godtagbara former är ett ansvar för institutionen i fråga.

Den aktuella utbildningen är grundläggande högskoleutbildning, men med tanke på riksdagens uttalanden kan etikprövningslagens tillämpning inte uteslutas. Eftersom Centrala etikprövningsnämnden har tillsyn över efterlevnaden av lagen, skall Högskoleverket inte uttala sig på detta område. Nämnden har inte tidigare prövat denna fråga. Verket överlämnar därför en kopia av detta beslut till Centrala etikprövningsnämnden för eventuell åtgärd.

Var det oetiskt att välja det aktuella temat?

Dramatiska institutet har uppenbarligen inte ansett att etikprövningslagen är tillämplig på den aktuella utbildningen. Det har trots det funnits en skyldighet för

institutet att bedöma om utbildningen och dess tema varit etiskt godtagbar. Högskoleverket måste för sin del ta ställning till om det är verkets uppgift att ha synpunkter på en sådan bedömning. Etikprövningar kräver normalt kunskaper om det ämne som skall prövas. I avsaknad av regler om etikprövning på andra områden än de som faller inom ramen för etikprövningslagen, kan Högskoleverket inte ta på sig uppgiften att med anlitan av relevant expertis bedöma de etikprövningar som lärosätena själva gör. Endast om det är uppenbart att en utbildning är oetisk bör verket ha invändningar mot utbildningen. Det är utgångspunkten för verkets bedömning i detta avsnitt.

I programmet dramatik/dramaturgi på Dramatiska institutet ingår sedan flera år att studenterna skall genomföra research och skrivarbete med produktion av barn- och ungdomspjäsa, det s.k. barndomsprojektet. Som metod för utbildningen gäller att studenterna skall upprätta kontakt med barn i 6 – 10 års åldern för att få en ”inblick i åldersgruppens verklighet”. Denna kontakt skall ge studenterna idéer om vad som kan intressera denna åldersgrupp som teaterpublik. Temat för barndomsprojektet har varierat över åren. Även om det finns oklarheter om hur årets tema har beslutats (se avsnittet Har temat beslutats på korrekt sätt?), utgår Högskoleverket från att temat varit ”barn och sexualitet”.

Dramatiska institutet har alltså utformat en utbildning så att studenterna genom kontakter med 6 –10 åringar skall få en inblick i barnens ”verklighet” vad gäller sexualitet.

För att bedöma om detta kan anses vara oetiskt är det nödvändigt att definiera vad som skall förstås med ”sexualitet”. En redogörelse för olika definitioner finns i Nationalencyklopedin under rubriken Sexualitet.

Sexualitet (ytterst av lat. *se 'xus* 'kön') är i biologin benämning på de beteenden som är förknippade med könlig fortplantning (se [fortplantning](#), [könscykel](#) och [könsroll](#)). Den mänskliga sexualiteten innefattar olika behov och handlingsmönster, vilka kommer till uttryck i fortplantningsbeteende, tillfredsställelse av biologiska drifter, intima och emotionella relationer, sexuell njutning och rekreation. Världshälsoorganisationen (WHO) har formulerat följande definition: "Sexualitet är en integrerad del av varje människas personlighet, och det gäller såväl man och kvinna som barn. Den är ett grundbehov och en aspekt av att vara mänsklig, som inte kan skiljas från andra livsaspekter. Sexualitet är inte synonym med samlag, den handlar inte om huruvida vi kan ha orgasmer eller inte, och är heller inte summan av våra erotiska liv. Dessa kan men behöver inte vara en del av vår sexualitet. Sexualitet är mycket mer: den finns i energin som driver oss att söka kärlek, kontakt, värme och närhet; den uttrycks i vårt sätt att känna och väcka känslor samt att röra vid varandra. Sexualiteten påverkar tankar, känslor, handlingar och gensvar och därigenom vår psykiska och fysiska hälsa". Betonas bör även sexualitetens betydelse för att bekräfta individens könsidentitet som kvinna eller man och sexuella orientering som hetero-, homo- eller bisexuell. Sexualiteten kan också användas i negativa syften som för att dominera, förtrycka, kränka eller åsamka enskilda eller grupper av människor psykisk och fysisk skada.

Vidare anges följande under rubriken Barnets sexualitet.

Hos varje individ utvecklas från livets början sexualiteten i en livslång process styrd av genetiska, biologiska, psykosociala och kulturella inflytanden i ett mycket komplext interaktionsmönster, vilket skapar en individuell sexualitet med en till synes obegränsad variationsrikedom. I den nära fysiska kontakten med föräldrarna (t.ex. under amningen) erfar spädbarnet sannolikt intensiva känslor av vällust, välmående, trygghet och harmoni, vilka integreras med barnets kroppsliga sensationer och reaktioner. I barnets nyfikna utforskande av den egna kroppen leder sensationer från underlivet, orsakade av trängningskänslor eller tömning av tarm eller urinblåsa, till att uppmärksamheten riktas mot underliv och könsorgan. Dessa tidiga erfarenheter gör barnet ofta i samband med pottbesöket (jfr Freuds teori om [psykosexuella stadier](#) i driftsutvecklingen under barndomen). Barnet upptäcker ofta att det självt kan åstadkomma en vällustig stimulering genom smekningar (jfr [onani](#)). Under 4-6-årsåldern är de flesta barn upptagna av frågor som rör fortplantningens mysterium, vuxenvärldens sexuella beteenden, det specifika hos det egna och det motsatta könet. I lekar som "mamma-pappa-barn" och "doktorn kommer" får barnen kunskaps- och känslomässiga erfarenheter, viktiga för den fortsatta utvecklingen av en egen sexuell identitet. Det är viktigt att vuxenvärlden visar barnet en positiv respekt och inte kränker dess integritet och rätt att utveckla en positiv och bejakad sexualitet. I pubertetsperioden (10-16 år) aktiveras på nytt den anatomiska, fysiologiska och psykologiska mognadsutvecklingen, som under tonåren skapar förutsättningar för individen att finna och forma sin vuxna sexuella identitet.

Högskoleverket konstaterar att det utifrån de definitioner av sexualitet som kan finnas, finns utrymme för en rad olika tolkningar av begreppet. Dramatiska institutet har bedömt att det finns utrymme för tolkningar som innebär att utbildningen är etiskt godtagbar. Utifrån Högskoleverkets utgångspunkt att verket endast bör ta ställning till om utbildningen och dess tema är uppenbart oetiskt, har verket inga invändningar mot Dramatiska institutets bedömning. Valet av tema ställer dock mycket stora krav på genomförandet av utbildningen, eftersom den innebär kontakt med barn i 6 – 10 års åldern. Detta är en utgångspunkt för Högskoleverkets granskning i det följande.

Vilka etiska överväganden borde Dramatiska institutet ha gjort i övrigt?

Utöver bedömningen av om utbildningen och dess tema kan anses vara etiskt godtagbar, måste högskolan anses ha till uppgift att lyfta fram de etiska frågor som kan uppkomma under utbildningen och vidta de åtgärder som kan behövas för att förebygga ageranden som kan ifrågasättas från etisk synpunkt.

I detta fall borde dessa etiska överväganden bl.a. ha lett till att Dramatiska institutet tillförsäkrat studenterna en adekvat handledning, men även till slutsatser om vilka åtgärder som kontakterna med barnen kunde föranleda. I Dramatiska institutets utredning om disciplinär åtgärd anförs att "avsaknaden av skriftliga avtal mellan DI och samverkande skolor torde undanröja varje tvivel om att ansvaret för barnen ligger kvar hos deras lärare". Såsom kommer att framgå av nästa avsnitt innebär emellertid barnkonventionens bestämmelser att myndigheten måste vidta en rad åtgärder när den fattar beslut som berör barn.

Vilka åtgärder borde Dramatiska institutet ha vidtagit p.g.a. barnkonventionens regler?

I en skrivelse till riksdagen (skr. 2003/04:47 s. 4), Utveckling av den nationella strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter, anför regeringen följande.

Barnkonventionen är en bindande överenskommelse mellan de stater som har ratificerat den. Staterna är förpliktigade att vidta alla lämpliga åtgärder för att genomföra konventionen. Staten är ansvarig för att förpliktelserna fullföljs och svarar för tillkortakommanden i landet i förhållande till konventionen. Landets inre förvaltningsstruktur har därvidlag ingen betydelse. Hur staten sköter sitt åtagande bestäms av varje stat, så länge genomförandet ligger i linje med konventionens principer.

För att säkerställa barnets rättigheter krävs en kombination av åtgärder i form av lagstiftning, opinionsbildning och upplysning. Det handlar om att genomföra barnkonventionens mening och intentioner i såväl lagstiftning som attityder och praxis. Såväl myndigheter, kommuner och lands- ting som domstolar skall ta hänsyn till de rättigheter som fastslås i barnkonventionen. Det handlar således dels om att beakta barnkonventionens intentioner i olika verksamhetens beslut, dels om att tillämpa den lagstiftning som har förändrats i enlighet med barnkonventionens krav.

I skrivelsen tar regeringen upp de fyra grundläggande principer som barnkonventionen innehåller och som finns i artiklarna 2, 3, 6 och 12. För detta ärende är främst artiklarna 3 och 12 av intresse. Enligt artikel 3 skall barnets bästa komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn.

Artikel 12 har följande lydelse.

1. Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.
2. För detta ändamål skall barnet särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet.

Dessa båda artiklar kommenteras på följande sätt av regeringen i skrivelsen (s. 3 – 4).

Artikel 3, principen om barnets bästa i främsta rummet i alla åtgärder som rör barn, innebär bl.a. att inför planering och beslut i olika åtgärder som rör barn skall prövningar av barnets bästa göras, dvs. barnkonsekvensanalyser. Hur barnet påverkas av beslutet skall alltid beaktas, utredas och redovisas.

Slutligen innebär artikel 12, principen om barnets rätt att komma till tals, att barn skall ges möjlighet till inflytande i frågor som rör dem. Varje barns rätt att bli hört, sett och respekterat löper som en röd tråd genom konventionen.

Den strategi för att förverkliga barnkonventionen i Sverige som nämns i skrivelsen antogs av riksdagen i mars 1999 (prop. 1997/98:182, bet. 1998/99:SoU06, rskr.

1998/99:171). En av punkterna i strategin är att barnkonsekvensanalyser skall göras vid statliga beslut som berör barn. Dramatiska institutet har inte gjort någon sådan dokumenterad analys i samband med att beslutet om tema för årets barndomsprojekt fattades och har därmed inte följt den av riksdagen fastställda strategin.

En barnkonsekvensanalys borde bl.a. ha lett fram till slutsatsen att institutet borde ta kontakt med barnen/barnens föräldrar för att ge dem möjlighet att lämna synpunkter. Någon sådan kontakt har inte tagits.

Dramatiska institutets redogörelse för vilka åtgärder det avser att vidta omfattar inte barnkonsekvensanalyser. Institutet måste vidta åtgärder för att se till att sådana analyser görs vid kommande beslut. Barnombudsmannens modell till ledning för barnkonsekvensanalyser bör vara en utgångspunkt vid detta arbete.

Borde Dramatiska institutet ha begärt samtycke från barnens föräldrar för att filma barnen?

Enligt vad som anges i Dramatiska institutets utredning om disciplinär åtgärd användes en DVD-kamera ”för ljuddokumentation inne i det mörka tältet” den 19 januari 2005. ”Det var överenskommet med skolan att kameror kunde användas för dokumentation av övningarna.”

Enligt Högskoleverkets mening borde Dramatiska institutet av etiska skäl ha inhämtat föräldrarnas samtycke till filmningen av barnen. En barnkonsekvensanalys borde också ha lett till en sådan bedömning. Det har inte varit tillräckligt att Dramatiska institutet överenskommit med skolorna att kameror kunde användas.

Finns det anledning att ifrågasätta hur Dramatiska institutet skött kontakterna med de inblandade skolorna?

Dramatiska institutets agerande kan ifrågasättas när det gäller kontakterna med skolorna. I det brev som skickades av projektledningen till skolorna finns två missvisande formuleringar. Ämnet har angivits vara ”barns förhållningssätt och upplevelse av den egna kroppen, kärlek och sexualitet”, men det ämne som beslutats var ”barn och sexualitet”. Vidare angavs att Dramatiska institutet hade ”hjälp av ett flertal experter, bl.a. Börje Svensson från Rädda barnen”. Detta står i det stycke som beskriver hur studenterna skulle arbeta med skolklasserna. Eftersom experterna endast medverkade under de inledande förberedelsedagarna då inga barn deltog, var detta ett felaktigt påstående.

Hur har utbildningens innehåll reglerats?

För varje kurs inom grundläggande högskoleutbildning skall det finnas en kursplan. I kursplanen skall bl.a. anges syftet med kursen, det huvudsakliga innehållet i kursen, om kursen är uppdelad i delar samt de övriga föreskrifter som behövs.

Barndomsprojektet är en del av kursen Produktionsprocess, 53 poäng, där det nämns i kursplanen under rubriken Huvudsakligt innehåll som ”Research och

2005-06-01

Reg.nr 31-559-05

Sid 19

skrivarbete med produktion av barn- eller ungdomspjäs”. Kursplanen omfattar en A4-sida och innehåller få regler som kan relateras till barndomsprojektet.

Det finns anledning att understryka att det med tanke på studenternas rättssäkerhet är viktigt med tydliga regler för hur utbildningen skall bedrivas och vilka skyldigheter studenterna har. Generella regler som är bindande såväl för högskolan som för studenterna beslutas av högskolan i form av föreskrifter. När det gäller en utbildnings innehåll skall sådana föreskrifter finnas i kursplanen.

Dramatiska institutet har till Högskoleverket gett in vad institutet kallar ”Kursbeskrivning för delkursen ’Barndomsprojektet 2005 – produktionsövning 2’, daterad 2004-11-30, avsedd som information till deltagande studenter och lärare, upprättad av Claes-Peter Hellwig.” Dokumentet innehåller bl.a. rubrikerna Förkunskaper, Vision, Mål, Redovisning/examination, Metod samt Studentens roll. Dramatiska institutet kallar dokumentets innehåll för information, men det innehåller huvudsakligen regler som anger hur lärare och studenter skall agera på kursen. Dessa regler borde ha funnits i kursplanen.

Dramatiska institutet måste arbeta om kursplanen så att den innehåller de regler som behövs för barndomsprojektet. Samtidigt bör institutet ange i kursplanen att barndomsprojektet är en delkurs och hur många poäng den omfattar.

Har temat beslutats på korrekt sätt?

För studenternas rättssäkerhet är det viktigt att beslut som har en direkt inverkan på vilka uppgifter de skall utföra under sin utbildning är tydliga och har fattats av behörig instans/befattningshavare. Verksförordningen innehåller regler om hur beslut skall dokumenteras och högskoleförfattningarna anger grunden för beslutsfördelningen inom ett lärosäte. Varje lärosäte skall sedan i en delegationsordning närmare fördela beslutsbefogenheterna.

Såsom Dramatiska institutet självt framhållit är det valda temat för årets barndomsprojekt känsligt och svårt. Studenterna har av naturliga skäl känt sig osäkra inför ämnet. Det har därför varit extra viktigt att beslutet om tema fattats på ett korrekt sätt.

Enligt 2 kap. 2 § högskolelagen har styrelsen för en högskola inseende över högskolans alla angelägenheter och svarar för att dess uppgifter fullgörs. Enligt 3 § samma kapitel skall varje högskola ha en rektor för ledningen av verksamheten närmast under styrelsen.

I 2 kap. 2 § högskoleförordningen (HF) anges vilka frågor styrelsen skall besluta om själv. I 3 § första stycket samma kapitel anges att andra frågor än de som avses i 2 § skall avgöras av rektor, om inte

1. annat är föreskrivet i lag eller förordning, eller
2. styrelsen har beslutat något annat.

I 3 kap. 6 § första stycket HF anges att vid högskolor med konstnärlig utbildning skall styrelsen inrätta ett organ som har ansvaret för det konstnärliga

utvecklingsarbetet. Organet skall benämnas nämnden för konstnärligt utvecklingsarbete. Om det inte inrättas ett särskilt organ för grundutbildning, skall nämnden ansvara också för den utbildningen.

Beslut om innehållet i en utbildning vid Dramatiska institutet skall enligt dessa bestämmelser fattas av en nämnd för konstnärligt utvecklingsarbete (eller ett särskilt organ för grundutbildning). En sådan nämnd har, liksom rektor, rätt att delegera sina uppgifter.

Av beslutsordning för Dramatiska institutet framgår att styrelsen har inrättat en nämnd för konstnärligt utvecklingsarbete. Denna nämnd (Utbildnings- och KU-nämnden) ”ansvarar för grundutbildningens utbildningsplaner, kursplaner, studiedokumentation samt uppföljning av studieresultat och examination. Nämnden ansvarar också för det konstnärliga utvecklingsarbetet och fattar projektbeslut.”

I Delegationsordning för Dramatiska institutet nämns inte Utbildnings- och KU-nämnden. Enligt uppgift från Dramatiska institutet avser delegationsordningen endast rektors delegation. Man anser att Utbildnings- och KU-nämndens beslutsbefogenheter framgår av högskoleförordningen och därför inte behöver anges i delegationsordningen. Trots detta anges i delegationsordningen att rektor bl.a. beslutar om utbildningsprogram, en uppgift som faller inom Utbildnings- och KU-nämndens ansvarsområde. Dessa oklarheter i gränsdragningen mellan rektors beslutanderätt och Utbildnings- och KU-nämndens beslutanderätt, måste undanröjas.

Högskoleverket har frågat Dramatiska institutet vem som fattat beslutet om tema, när det fattades och hur beslutet har dokumenterats. Dramatiska institutet har svarat följande.

I protokoll från teaterinstitutionens kollegium 2004 11 01 (bilaga 4, utelämnad här) anges temat som ”Barn & Sexualitet” och ingående moment i utbildningsblocket räknas upp. Eftersom prefekten Thomas Mirstam är förtecknad som närvarande och har beslutsrätt i dessa frågor, måste protokollet betraktas som ett beslut om tema.

Det dokument Dramatiska institutet kallar protokoll är rubricerat ”minnesanteckningar från kollegiemöte den 25/10 med Suzanne Osten om Barndomsprojektet”. I dessa anteckningar anges beträffande barndomsprojektet att det ”handlar denna gång om ’Barn & Sexualitet’ för lågstadiet. Glädje och lust till sex.”

Med anledning av Dramatiska institutets svar har Högskoleverket ställt kompletterande frågor till företrädare för institutet, som har uppgett att kollegiet inte är ett beslutande organ och att varken Utbildnings- och KU-nämnden eller rektor har delegerat beslutanderätt till prefekten vad gäller utbildningens innehåll. Att bestämma att studenterna skall producera barn- och ungdomspjäser på temat barn och sexualitet är ett beslut om utbildningens innehåll. Varken kollegiet eller prefekten har därför haft befogenhet att besluta om temat. Temat för 2005 års

barndomsprojekt har alltså bestämts utan att någon behörig beslutsfattare varit inblandad.

Har Dramatiska institutet beaktat reglerna om studentinflytande vid val av tema?

Enligt 3 kap. 9 § andra stycket högskoleförordningen (1993:100) gäller följande.

Studenterna vid högskolan har rätt att vara representerade i alla beslutande och beredande organ inom högskolan vars verksamhet har betydelse för utbildningen och studenternas situation. Om beslut inte skall fattas eller beredning genomföras av ett organ utan av en enda person skall information lämnas till och samråd ske med studentrepresentant i god tid före beslut respektive slutförande av beredning.

Högskoleverket har frågat Dramatiska institutet hur institutet har beaktat högskoleförordningens regler om studentinflytande i samband med att beslutet om tema fattades. Dramatiska institutet har anfört följande.

Av protokollet från teaterinstitutionens kollegium 2004 06 07 punkt 8 (bilaga 5, utelämnad här), framgår att teaterkollegiet önskar regelbundet deltagande av studentrepresentanter vid kollegiemöten, och att en kontakt skulle tas med studentkåren vid Dramatiska institutet i ärendet.

Enligt tillförordnade prefekten Claes Peter Hellwig informerades studenterna om kursuppläggning, val av tema för produktionsövningar etc., först vid ett informationsmöte med hela teaterstudentgruppen våren -04 och sedan vid ett möte, där teamindelning och andra organisatoriska frågor också behandlades, vid månadsskiftet september/oktober -04. Detta går dock inte att belägga med dokument.

För bedömningen av om reglerna om studentinflytande har följts, utgår Högskoleverket från Dramatiska institutets uppgift att beslutet om tema fattats av prefekten. Det är därmed inte av intresse vilken studentrepresentation som funnits i kollegiet. Eftersom beslutet skulle fattas av en enda person skulle prefekten, i enlighet med 3 kap. 9 § andra stycket andra meningen högskoleförordningen, ha informerat en studentrepresentant i god tid före beslutet. Det har inte skett. Högskoleverket vill understryka att information till studentgruppen inte kan ersätta information till en studentrepresentant. Dramatiska institutet har inte följt högskoleförordningens regler om studentinflytande.

Hur har Dramatiska institutet skött sin uppgift att ge studenterna handledning och annat stöd?

Universitet och högskolor har till uppgift att anordna utbildning. Studenter som i sin utbildning skall genomföra övningar med barn måste få såväl utbildning som adekvat handledning för detta.

I Dramatiska institutets dokument Kursbeskrivning – Barndomsprojektet 2005 anges att lärarens roll är att vara ”Handledare för varje yrke och handledare för varje produktionsgrupp (det senare i överenskommelse med gruppen).” I Dramatiska institutets utredning om disciplinär åtgärd anges att den lärare som var handledare för den s.k. Nackagruppen inte ansåg sig ha någon uppgift under researchperioden. Han var inte i tjänst under denna period. I nämnda utredning

2005-06-01

Reg.nr 31-559-05

Sid 22

anförs att handledaren hade ett ansvar även för researchperioden, men ”uppenbarligen har inte de nya förutsättningarna delgivits teamhandledaren på ett tydligt sätt.”

Såvitt framgår av utredningen har Nackagruppen endast fått handledning vid två tillfällen under researchperioden. Två dagar före uppläsningen den 19 januari 2005 hade projektledaren Suzanne Osten två möten med gruppen. I Dramatiska institutets utredning om disciplinär påföljd anges följande under rubriken Den konstnärliga projektledarens handledning.

Den konstnärliga projektledaren anger att hon tilldelats för kort tid till projektet. Hon menar att studenterna, och då i första hand registudenterna, bör vara bättre förberedda i research när de kommer. ”De var uselt förberedda.” Så menar även studenterna i gruppen som skyggade för ämnet och framhåller att de fått otydliga förhållningsregler.

Inom Nackagruppen såg man olika på arbetsuppgiften. Vid gruppens samtal med den konstnärliga projektledaren, uppmanade hon, enligt studenterna, dem att ”våga mera”, att ”inte tänka så mycket” och att leka med barnen. ”Barnen kan inte ta skada av ord. Som fria forskare kan man testa allting.”

Det var efter detta möte som gruppen bestämde sig för att ”inte fega”, att ta fasta på ämnet och uppdraget, dvs. ”barn och sexualitet”. Inga metaforer och inga smitvägar som att omtolka uppdraget till ”barn och sensualitet” eller liknande.

Den konstnärliga projektledaren hade uppmanat till mod. På min fråga till henne om detta kunde ha pressat studenterna till det ”övertramp” som hon och andra reagerat på, svarade hon: ”Jag kan förvisso ha sagt allt det där. Men det handlar om vuxna studenter och de har fått undervisning om och måste förstå var gränsen går. Arbetet måste ske ur barnens perspektiv. Det som lästes var pornografi, ett övergrepp!”

Bristerna i handledningen av studenterna i Nackagruppen är uppenbara. Vilken handledning övriga grupper har fått framgår inte av utredningen. Bengt Westerberg har anfört att några grupper reflekterat kring de etiska frågorna, men anser att det var lättsinnigt av projektledningen att utgå ifrån att det skulle ske. Högskoleverket delar den uppfattningen. Ett angeläget inslag i handledningen hade varit de etiska frågor som kontakten med barnen kunde ge upphov till. Det hade också varit värdefullt om barnpsykologisk expertis hade anlåtats för handledningen och inte endast som föreläsare.

Slutsatser och åtgärder

Såsom Dramatiska institutet självt framhållit har man för årets barndomsprojekt valt ett **känsligt och svårt ämne**, ”barn och sexualitet”. Uppgiften att på detta tema producera barn- och ungdomspjäser har, så vitt framkommit i ärendet, inte förekommit tidigare, varken på någon högskola eller på en professionell teater. Studenternas uppgift har varit att genom kontakter med 6 - 10 åringar få en inblick i barnens ”verklighet” vad gäller sexualitet. Detta innebär att mycket stora krav måste ställas på genomförandet av utbildningen.

Det har ålegat Dramatiska institutet att, bl.a. från etisk synpunkt, noggrant

överväga det lämpliga i att välja det aktuella temat. Institutet har bedömt att det finns utrymme för tolkningar av begreppet sexualitet som innebär att utbildningen är etiskt godtagbar. Högskoleverkets utgångspunkt är att verket endast har att ta ställning till om utbildningen och dess tema är uppenbart oetisk. Från denna utgångspunkt har verket inga invändningar mot Dramatiska institutets bedömning. Institutet har dock varit skyldigt att i samband med beslutet om tema genomföra en **barnkonsekvensanalys**, som bl.a. borde ha föranlett Dramatiska institutet att ta kontakt med barnens föräldrar för att ge dem möjlighet att lämna synpunkter. Institutet borde även ha inhämtat **samtycke från föräldrarna** till filmningen av barnen. Det har inte varit tillräckligt att Dramatiska institutet överenskommit med skolorna att kameror kunde användas. Högskoleverket är kritiskt till att någon dokumenterad barnkonsekvensanalys inte genomförts och att barnens föräldrar inte kontaktats.

Projektledarna har beskrivit projektet i ett brev till skolorna, men brevet har innehållit **missvisande formuleringar**. Det valda temat "barn och sexualitet" har inte nämnts. I stället har temat beskrivits som "barns förhållningssätt och upplevelse av den egna kroppen, kärlek och sexualitet". Dessutom har felaktigt påståtts att experter, bl.a. från Rädda Barnen, skulle delta vid studenternas kontakter med skolklasserna. Det är anmärkningsvärt att projektledningen inte redovisat de verkliga förutsättningarna för skolorna.

Studenter som i sin utbildning skall genomföra övningar med barn måste självfallet få utbildning och adekvat handledning för detta. Uppenbart är att **handledningen** för den aktuella studentgruppen har varit **bristfällig**. Vid val av ett tema av detta slag är det nödvändigt att alla åtgärder vidtas för att dels förebygga att barn riskerar att fara illa, dels förebygga att studenter riskerar att hamna i situationer som de saknar förutsättningar för att hantera. Dramatiska institutet har inte i tillräcklig grad vidtagit sådana åtgärder.

Högskoleverkets utredning visar även att **kursplanen** för utbildningen saknar de regler som behövs för barndomsprojektet. Temat för 2005 års projekt har bestämts utan att någon **behörig beslutsfattare** varit inblandad. Vidare har högskoleförordningens regler om **studentinflytande** inte följts. Att en högskola uppfyller de författningsmässiga krav som ställs i fråga om kursplan, beslutsfattande och studentinflytande är av stor betydelse för studenternas rättssäkerhet. Utan tydliga beslut och regler och utan möjlighet för studenterna att lämna synpunkter på beslut som gäller utbildningen, är rättssäkerheten i riskzonen.

Sammanfattningsvis riktar således Högskoleverket **allvarlig kritik** mot Dramatiska institutet för utformningen och hanteringen av den aktuella utbildningen.

De två utredningar som initierats av Dramatiska institutet (Bengt Westerbergs utredning och utredningen om disciplinär påföljd) innehåller grundliga redogörelser för vad som har hänt och kritiska bedömningar av institutets agerande. Institutet har redovisat en rad åtgärder för att komma till rätta med

2005-06-01

Reg.nr 31-559-05

Sid 24

bristerna. Högskoleverkets utredning visar dock att det finns ytterligare brister i utformningen och hanteringen av utbildningen, vilka måste åtgärdas av Dramatiska institutet. Högskoleverket vill framhålla att styrelsen för Dramatiska institutet enligt högskolelagen skall ha inseende över högskolans alla angelägenheter och svara för att dess uppgifter fullgörs.

Vissa brister måste **åtgärdas omgående**. Det gäller bristerna i fråga om

- kursplanens innehåll,
- fördelningen av beslutsbefogenheter inom Dramatiska institutet, och
- informationen till studentrepresentanter innan beslut fattas.

Dramatiska institutet skall senast den **30 september 2005** redovisa sina åtgärder till Högskoleverket.

Utbildningar vid Dramatiska institutet skall enligt högskolelagens bestämmelser vila på konstnärlig grund och beprövad erfarenhet. Vidare skall verksamheten avpassas så att en hög kvalitet nås i utbildningen. Högskoleverket har till uppgift att granska kvaliteten i grundläggande högskoleutbildning och har rätt att återkalla en högskolas rätt att utfärda examen. Barndomsprojektet planeras att ges nästa gång vårterminen 2007. Högskoleverket kommer att genomföra en **kvalitetsgranskning** av Dramatiska institutets utbildningar år **2006**. Den aktuella utbildningen kommer då att granskas med hjälp av särskild expertis. Verket utgår från att Dramatiska institutet intensifierar arbetet med att kvalitetssäkra utbildningen inför Högskoleverkets granskning.

I samband med kvalitetsgranskningen kommer Högskoleverket att i särskild ordning granska vilka åtgärder Dramatiska institutet vidtagit för att avhjälpa de brister som gäller etiska överväganden och barnkonsekvensanalys.

Beslut i detta ärende har fattats av universitetskanslern i närvaro av kanslichefen Lennart Ståhle, chefsjuristen Annica Lindblom och avdelningschefen Ragnhild Nitzler efter föredragning av verksjuristen Christian Sjöstrand.

Sigbrit Franke

Christian Sjöstrand